

1919 YILINDA SOSYAL DEMOKRASİ

Yıldırım Koç

ODTÜ İktisat (Ekonomi ve İstatistik) Bölümü 1973 Mezunu,
İktisat Bölümü Yarı-Zamanlı Öğretim Görevlisi

Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'nda yenilmesinin ve ülkenin emperyalist devletler ve onların taşeronları tarafından fiilen paylaşılmaya başlanmasının ardından 1919 yılında Ulusal Kurtuluş Savaşımız başlatıldı. Emperyalizme ve taşeronlarına karşı 100 yıl önce Mustafa Kemal Paşa'nın siyasi, ideolojik ve askeri öndertiğinde başlatılan ve mucizevi bir çabayla zafere ulaştırılan bu mücadele, günümüzde farklı biçimlerde sürmektedir.

100 yıl önce sosyal demokrasinin bu anti-emperyalist mücadeleye karşı tavrı neydi?

Bu sorunun yanıtı üç boyutta ele alınmalı.

Birincisi, o tarihlerde dünyanın önde gelen emperyalist ülkelerinde sosyal demokrat partilerin ve iktidarların tavrıdır.

İkincisi, sosyal demokrasiyi benimsemiş uluslararası siyasal ve sendikal örgütlerin izlediği politikadır.

Üçüncüsü de Osmanlı Devleti'nde kurulan sosyal demokrat siyasal partilerin Ulusal Kurtuluş Savaşı'na ilişkin çizgisidir.

Ancak bu değerlendirmelerin yapılabilmesi için, sosyal demokrasinin ortaya çıkışını ve 1919 yılına kadar geçirdiği evrimi özetle ele almak gereklidir. Bu süreç kavranmazsa, sosyal demokrasinin günümüzdeki çizgisinin de anlaşılması olanaksızdır. Örneğin, 1917 Kasım'ında Rusya'da iktidara gelen Bolşeviklerin partisinin adı, Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi (Bolşevik) idi. Çartık Rusyası'nda, 1898 yılında

kurulan Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin adı ancak 6 Mart 1918 günü toplanan 7. Kongre'de Rusya Komünist Partisi olarak değiştirildi. Lenin'in ünlü yapıtlarından birinin adı da "Demokratik Devrimde Sosyal Demokrasinin İki Taktiği" idi.

SOSYAL DEMOKRASİ NEDİR?

Yaklaşık 1780'lerde başlayan Birinci Sanayi Devrimi, işçilerin çalışma ve yaşama koşullarında ciddi bir kötüleşmeye yol açtı. Kapitalizm, işçilerin yaşamını cehenneme çevirdi. Özellikle İngiltere'de 19. yüzyılın birinci yarısında işçilerin bu duruma çok sert tepkileri ortaya çıktı; fabrikalar tahrip edildi, ayaklanmalar oldu. İngiltere'nin hâkim sınıfları, işçilerin oluşturduğu bu tehdide hem baskıyla yanıt verdiler, hem de sömürgelerden elde edilen kaynakların bir bölümünü işçilere aktararak, onların çalışma ve yaşama koşullarını iyileştirdiler.

İngiliz işçi sınıfının büyük bölümü de kendi işverenlerine ve hükümetlerine karşı mücadele etmek yerine, sömürgeciliği destekleyerek sömürge halklarının sömürülmesinden elde edilen kaynaktan pay almayı tercih etti. Diğer bir deyişle, 19. yüzyılın ortalarında kapitalizmin mezar kazıcısı olarak nitelenen İngiliz işçi sınıfı, klasik sömürgeciliğin, kapitalizmin ve 19. yüzyılın son çeyreğinden itibaren de

emperyalizmin destekçisi veya payandasına dönüştürüldü. Daha adil bir düzen kurmayı ve bu amaçla işçi sınıfının desteğini almayı amaçlayan ilerici hareketler de kapitalizm-dışı arayışları terk ederek, kapitalist düzen içinde çalışanlar lehine bazı düzenlemeler yapmaya ve emperyalist sömürüye dayalı bir düzen kurmaya çalıştı.

Sosyal demokrasi, özette, bu süreçte ortaya çıktı. Sosyal demokrasi önce işçi sınıfının kapitalizme tepkisi olarak doğdu. İkinci aşamada, bilimsel sosyalizmi (Marksizm) benimsedi. 1914-1919 döneminde başlayan üçüncü aşamada, bilimsel sosyalizmi terk ederek, emperyalist sömürüden pay alarak işçilerin çalışma ve yaşama koşullarını iyileştirmeye çalıştı. Sosyal demokrasinin 1919 yılında Ulusal Kurtuluş Savaşımıza karşı tavrının temelinde bu evrim yatmaktadır.

SOSYAL DEMOKRASİNİN BİRİNCİ AŞAMASI: İŞÇİ SINIFI ARAYIŞI İÇİNDE

19. yüzyılın son çeyreğinde ve 20. yüzyılın başlarında dünyadaki tüm sosyal demokrat partilere örnek oluşturan örgüt, Almanya Sosyal Demokrat Partisi idi. Kapitalizmin gelişmesiyle birlikte sosyal demokrasinin geçirdiği değişimin en güzel izlenebildiği ülke de Almanya'dır.

1860'lı yıllardan itibaren, Almanya'da işçi örgütleri legal olarak kurulmaya ve yaygınlaşmaya başladı.

1860'lı yılların başlarında Prusya'da Karl Marx'ın da arkadaşı olan Ferdinand Lassalle adında bir sosyalist, Çalışanların Programı (Günümüz Tarihsel Döneminin Bir İşçi Sınıfı Düşüncesi ile Özel Bağlantısı Üzerine) başlıklı bir broşür yayımladı. Bu broşürde sınıf mücadelesi olgusu kabul ediliyor ve devletin demokratikleştirilmesiyle işçi sınıfının

sorunlarına çözüm bulunabileceği ileri sürülüyordu.¹ Bu broşür, hızla sanayileşen ve ancak çalışma koşulları İngiltere'nin çok gerisinde olan Alman prensliklerindeki işçi çevrelerinde çok etkili oldu.

Prusya'daki liberal çevreler aynı yıllarda işçileri kontrol altında tutmak amacıyla işçi eğitim dernekleri kurmuşlardı. Ancak bu dernekler hızla bu liberal çevrelerin etkisinden kurtuldu ve bağımsız bir işçi hareketinin çekirdeğini oluşturdu.

Bu derneklerin bazılarının 1862 yılında Leipzig'de bir Genel Alman İşçileri Kongresi toplama girişimi oldu. Bu girişim Ferdinand Lassalle'dan görüş istedi. Lassalle'in, bu girişimi başlatanlara gönderdiği "açık mektup" bir program niteliğindedir. Mektupta, "işçi sınıfı kendisini bağımsız bir siyasi parti olarak oluşturmalıdır ve genel, eşit ve doğrudan oy hakkı mücadelesi, partinin sancağına yazılmış savaş çığlığı olmalıdır," deniyordu. İşçilerin ancak siyasi eylemlerle çıkarlarını koruyabilecekleri ve geliştirebilecekleri vurgulanıyordu. İşçilerin mevcut düzen içinde ücretlerini kalıcı bir biçimde artırma olanakları yoktu. Genel oy hakkına sahip ve bağımsız bir siyasi partide örgütlenmiş işçiler, devletten sağlayacakları destekle, kendi üretici kooperatiflerini kurabilecekler ve durumlarını düzeltebileceklerdi.

Lassalle, demokrasi mücadelesi ile "ulusal özgürlük" mücadelesini birlikte götürmeyi savunuyordu. "Ulusal özgürlük" ile kastedilen ise Alman ulusunun bütünleşmesiydi; Alman prenslikleri arasında 1833/34 yıllarında kurulan gümrük birliğinden Almanya'ya geçişti.

Lassalle bir Prusya milliyetçisiydi ve özellikle devlete ilişkin görüşleri, kendisinin 1864 yılında ölümünden sonra, Alman işçi sınıfının emperyalist Almanya'yla uzlaşmasıyla, 1914 yılında Almanya Sosyal Demokrat Partisi'nin benimsediği anlayış oldu.

Bu ilişkiler sonucunda 1863 yılında Lassalle'in önderliğinde Alman İşçileri Genel Birliği (Allgemeiner Deutscher Arbeiterverein-ADAV) kuruldu.²

Lassalle, işçi sınıfının kurtuluşunun, liberal burjuvaziye karşı Prusya devletiyle işbirliği yapmaktan geçtiğini düşünüyordu. Lassalle, işçi sınıfının durumunu, Bismarck'ı ikna ederek tepeden düzeltme çabası içindeydi. Bu amaçla Bismarck'la görüşmeler yaptı, onu genel oy hakkını tanımaya ve kurulacak kooperatiflere kredi vermeye ikna etmeye çalıştı. Bu girişimde sınıfsız ve sömürsüz bir dünya özlemi ve o doğrultuda üretim araçları mülkiyetinin toplumsallaştırılması amacı yoktu.

Lassalle henüz 39 yaşındayken bir kadınla ilişkisi nedeniyle yapılan düelloda 28.8.1864 günü yaralandı ve üç gün sonra hayatını kaybetti. Ancak arkadaşları Alman İşçileri Genel Birliği'ni sürdürdü. Örgütün bu tarihte ancak birkaç bin üyesi vardı. Lassalle'in ölümünün ardından bu örgütlenmenin başına geçen Schweitzer 1867 yılı seçimlerinde Bismarck'ın desteklenmesi için çalıştı.

Lassalle'in yerine geçen Schweitzer, 1864 yılı aralık ayında Der Sozialdemokrat isimli bir dergi yayımlamaya başladı. Bu kavram Almanca'da ilk kez kullanılıyordu.

1848 devrimleri sonrasında Fransa'da genellikle eski Jakobin adıyla La Montagne olarak bilinen partinin resmi adı Parti Democrate-Socialiste idi. Bu örgüt, işçilerle ve alt orta sınıfın oluşturduğu ve 1848 devrimleri sonrasında gelişen gericiğe karşı mücadeleyi amaçlayan bir siyasal yapıydı. Marx, Fransa'da Sınıf Mücadeleleri kitabında bu örgütün adını "Partei der Sozialdemokratie" olarak tercüme etti.

Marx ve Engels, Schweitzer'in yayınladığı derginin adının Sosyal Demokrat olduğunu duyunca hoşnut kalmadılar. Engels, "amma da

isim: Der Sozialdemokrat Dergiye basitçe niçin The Proletarian adını vermiyorlar?" diye yazdı. Marx'ın yanıtı da şu oldu: "Sosyal Demokrat kötü bir isim. Ancak başarısızlıkla sonuçlanabilecek bir şey için mümkün en iyi isimlerin hiçbirinin kullanılmaması da uygun."³

1860'lı yıllarda Prusya'da August Bebel ve Wilhelm Liebknecht tarafından bazı örgütlenme çalışmaları yapıldı. Bu çalışmalar sonucunda 1869 yılında gerçekleştirilen Eisenach Konferansı'nda Sosyal Demokrat İşçi Partisi (Sozialdemokratische Arbeiterpartei-SDAP) kuruldu.

8 Ağustos 1869 tarihinde kabul edilen Eisenach Programında "özgür halk devleti" için mücadeleye edildiği belirtiliyordu. "İşçi sınıfının kurtuluşu mücadelesi sınıf ayrıcalıkları ve özel haklar için bir mücadele" değildi; "eşit haklar ve yükümlülükleri ve sınıf hakimiyetinin ortadan kaldırılmasını" amaçlıyordu. Parti, "her işçinin bir kooperatif sistemi aracılığıyla emeğinin tüm kazancını almasını" hedef kabul etmişti. Parti, kendisini, yasaların izin verdiği ölçüde, Enternasyonalin bir şubesi olarak kabul ediyordu. Partinin talepleri arasında şunlar yer alıyordu: 20 ve daha yukarı yaşlardaki tüm erkekler için genel, eşit, doğrudan ve gizli oy hakkı. Sınıf, mülkiyet, doğum ve dini inançlara bağlı tüm ayrıcalıkların kaldırılması. Daimi ordular yerine halk milislerinin kurulması. Kilisenin devletten ve okulların kiliseden ayrılması. Tüm dolaylı vergilerin kaldırılması. Kooperatif sistemine devlet desteği ve özgür üretici kooperatiflerine devlet kredilerinin verilmesi.

Dikkat edileceği gibi, Eisenach Programında da üretim araçları mülkiyetinin toplumsallaştırılması ve nihai olarak sınıfsız ve sömürsüz bir dünyanın kurulması amaçları yer almamaktadır.

Lassalle'in önderliğinde kurulan Alman İşçileri Genel Birliği ile Sosyal Demokrat İşçi

Partisi, 1875 yılı mayıs ayında Gotha Kongresi'nde birleşerek Almanya Sosyalist İşçi Partisi'ni (Sozialistische Arbeiterpartei Deutschlands-SAPD) oluşturdu.

F.Engels, Gotha Kongresi öncesinde, 1875 yılı Mart ayında August Bebel'e yazdığı mektupta taslak konusunda sert eleştiriler getirdi. Engels, "bu programın hemen hemen her sözcüğü eleştirilebilirdi. (Program, Y.K.) öyle bir niteliktedir ki, kabul edilirse, Marx ve ben, bu temel üzerinde inşa edilmiş yeni partiye hiçbir zaman bağlılığımızı belirtemeyeceğiz," yazıyordu.⁴

1873-1896 döneminde, kapitalizmin birinci küresel krizi yaşandı. İşçi sınıfının artan sorunları, Almanya Sosyalist İşçi Partisi'nin oy oranını artırdı; çeşitli ülkelerde de sosyal demokrat partiler kuruldu.

Almanya Sosyalist İşçi Partisi 1884 seçimlerinde yaklaşık 500 bin oy alarak 24 milletvekili çıkardı. Partinin oy sayısı 1887 seçimlerinde yaklaşık aynı kalırken, milletvekili sayısı 11'e düştü. Ancak 1890 seçimlerinde 1,5 milyon oy ve 35 milletvekiliyle Almanya'nın en büyük partisi oldu.

Partinin adı 1890 yılında Almanya Sosyal Demokrat Partisi (Sozialdemokratische Partei Deutschlands-SPD) oldu. Günümüzde Almanya'daki Sosyal Demokrat Parti'nin atası bu örgüttür.

SOSYAL DEMOKRASİNİN İKİNCİ AŞAMASI: BİLİMSEL SOSYALİZM

Kapitalizmin birinci küresel krizi (1873-1896) işçi sınıfı hareketinin gelişmesine ve siyasal arayışlara yol açtı. Bu dönemde, "sosyal demokrat" ve "sosyalist" kavramları eş kabul ediliyordu. Bu anlayış Avrupa'da günümüzde de sürmektedir. Bu yıllarda çeşitli ülkelerde sosyal demokrat veya sosyalist partiler kuruldu. Bu partilerin isimleri ve kuruluş yılları aşağıda

sunulmaktadır⁵:

- Portekiz Sosyalist Partisi (1871)
- Almanya Sosyal Demokrat Partisi (1875)
- Danimarka Sosyal Demokrat Birliği (1876)
- Çek Sosyal Demokrat Partisi (1878)
- İspanya Sosyalist İşçiler Partisi (1879)
- Macar Genel İşçiler Partisi (1880)
- Fransız Sosyalist İşçiler Partisi Federasyonu (1880)
- Hollanda Sosyal Demokrat Birliği (1881)
- Leh Proleter Partisi (1882)
- İngiliz Sosyal Demokrat Federasyonu (1883)
- Rusya Emeg'in Kurtuluşu Grubu (1883)
- Belçika İşçiler Partisi (1885)
- Norveç İşçi Partisi (1887)
- Ermeni Hinçak Partisi (1887)
- İsviçre Sosyal Demokrat Partisi (1888)
- Avusturya Sosyal Demokrat Partisi (1889)
- İsveç Sosyal Demokrat İşçiler Partisi (1889)
- Bulgar İşçilerinin Sosyal Demokrat Partisi (1891)
- Sırp Sosyal Demokrat Partisi (1892)
- İtalyan Sosyalist Partisi (1892)
- Leh Sosyalist Partisi (Rusya) (1893)
- Polonya Krallığı Sosyal Demokrat Partisi (Rusya) (1893)
- Rumen Sosyal Demokrat Partisi (1893)
- Hırvat Sosyal Demokrat Partisi (1894)
- Sloven Güney Slav Sosyal Demokrat Partisi (1896)
- Galiçya Leh Sosyal Demokrat Partisi (1897)
- Rusya ve Polonya'da Yahudi İşçiler Genel Birliği (Bund) (1897)
- Rus Sosyal Demokrat İşçiler Partisi (1898)
- Ukrayna Sosyal Demokrat Partisi (Doğu Galiçya) (1899)
- İngiliz İşçi Partisi (1900)

- Fin Sosyal Demokrat Partisi (1903)
- Letonya Sosyal Demokrat İşçiler Partisi (1904)
- Ukrayna Sosyal Demokrat İşçiler Partisi (Rusya) (1905)
- Slovakya Sosyal Demokrat Partisi (1905)

Bu partiler I. Dünya Savaşı öncesinde küçümsenmeyecek bir kitle desteği de sağladılar.

Bu partilerde örgütlü bulunan sosyalistler veya sosyal demokratlar, bir süreç içinde Marksizm'e (bilimsel sosyalizm) yöneldi.

Almanya Sosyal Demokrat Partisi ancak 14-20 Ekim 1891 tarihleri arasında toplanan kongresinde kabul ettiği Erfurt Programı ile genel anlamıyla Marksist bir kimlik kazandı.

Parti'nin Erfurt Programı'nın hazırlanmasında önemli rolü olan kişilerden biri de August Bebel ve Karl Kautsky'nin yanı sıra, Karl Marx'ın ölümünden sonra sosyalist hareketin yönlendirilmesinde belirleyici rol oynayan Friedrich Engels'in yakın çalışma arkadaşı Eduard Bernstein idi.

Erfurt Programı taslak halindeyken Engels'e gönderildi. Engels de bu taslağı inceleyerek, "1891'in Taslak Sosyal Demokrat Programının Eleştirisi" başlıklı bir değerlendirme hazırladı. 1891 yılında yapılan bu değerlendirme ancak 1901 yılında yayımlandı.

Engels'in yazısı şöyle başlıyordu: "Mevcut taslak eski programdan (Gotha Programı, Y.K.) çok olumlu bir biçimde farklıdır. Modası geçmiş geleneklerin (hem özel olarak Lassalle'ci, hem de kaba sosyalist) güçlü kalıntıları ana hatlarıyla çıkarılmıştır ve kuramsal açıdan bakıldığında taslak, bir bütün olarak, günümüz bilimine dayandırılmıştır ve temelde tartışılabilir."⁶

Ancak Engels'in proletarya diktatörlüğüne ilişkin önerileri programda yer almadı.

1891 yılındaki Erfurt Programı'nın ana hatlarıyla Marksist olmasında hem 1873 yılından beri yaşanmakta olan kapitalizmin birinci küresel krizi, hem de bu yıllarda Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde Marksistlerin etkili olduğu sosyal demokrat veya sosyalist partilerle işçi partilerinin kurulmuş olması etkiliydi. Almanya'da 1878-1890 döneminde sosyalistlere yapılan baskılar da işçileri sosyalizme yönlendirdi.

Sosyal Demokrat Parti'nin kabul ettiği Erfurt Programı'nda şu değerlendirmeler yer alıyordu:

"Proleterlerin sayısı giderek daha artıyor, işsiz işçiler ordusu giderek daha kitleselleşiyor, sömürülenlerle sömürütlenler arasındaki karşıtlık giderek daha sertleşiyor, çağdaş toplumu iki düşman kampa bölen ve tüm endüstrilemiş ülkelerin ortak niteliğini oluşturan burjuvaziyle proletarya arasındaki sınıf mücadelesi giderek daha keskinleşiyor."

"Ancak üretim araçları (arazi ve toprak, taşocakları ve madenler, hammaddeler, aletler, makineler, ulaştırma araçları) üzerindeki kapitalist özel mülkiyetin toplumsal mülkiyete dönüştürülmesi" ve "malların üretiminin toplum tarafından ve toplum için gerçekleştirilen sosyalist üretime dönüştürülmesi" "bugüne kadar sömürülen sınıfları" sefalet ve baskıdan kurtaracak ve refaha kavuşturacaktır.

"Bu toplumsal dönüşüm yalnızca proletaryanın değil, fakat mevcut koşullar nedeniyle acı çeken tüm insan ırkının özgürleşmesi anlamına gelmektedir."

"İşçi sınıfının kapitalist sömürüye karşı mücadelesi kaçınılmaz olarak siyasi bir mücadeledir. (...) İşçi sınıfı, önce siyasi gücü elde etmeden üretim araçlarının toplumun mülkiyetine geçirilmesini sağlayamaz."

"Kapitalist üretim biçiminin olduğu tüm ülkelerde işçi sınıfının çıkarları aynıdır. Küresel ticaretin genişlemesi ve dünya piyasaları için üretimle birlikte, her ülkedeki işçinin durumu diğer ülkelerdeki işçilerin durumuna giderek daha fazla bağımlı hale gelmektedir. Bu nedenle işçi sınıfının kurtuluşu tüm medeni ülkelerdeki işçilerin aynı şekilde işin içinde oldukları bir görevdir."

"Alman Sosyal Demokrat Partisi, bu nedente, yeni sınıf ayrıcalıkları ve sınıf hakları için değil, sınıf hakimiyetinin ve sınıfların kendilerinin ortadan kaldırılması, cinsiyet veya doğum (köken, Y.K.) ayrımı yapılmaksızın, herkes için eşit haklar ve eşit yükümlülükler için mücadele etmektedir. Bu görüşlerden hareket ederek, bugün toplumda yalnızca ücretlilerin sömürülmesine ve baskı altında tutulmasına karşı değil, fakat bir sınıf, parti, cinsiyet veya ırka yönelmiş her türlü sömürü ve baskıya karşı mücadele etmektedir."

Erfurt Programında Almanya Sosyal Demokrat Partisi'nin talepleri de ifade ediliyordu. Bu taleplerin bazıları şöyleydi:

"Herkesin silah taşıyacak biçimde eğitilmesi. Daimi ordu yerine milis gücü. Savaş ve barış sorunlarının halk toplantılarında kararlaştırılması. Tüm uluslararası uyuşmazlıkların hakeme başvuru olarak çözüme kavuşturulması."

"İdam cezasının kaldırılması."

"Normal günlük çalışmanın sekiz saati geçmeyecek biçimde belirlenmesi."

"On dört yaşın altındaki çocukların getirici bir biçimde istihdamının yasaklanması."

"Örgütlenme özgürlüğünün güvence altına alınması."

Almanya Sosyal Demokrat Partisi içinde baştan itibaren iki çizgi çarpıştı.

Birinci çizgi, Lassalle'cılıktı. Lassalle'cilerin temel amacı, Alman devletiyle işbirliği içinde genel oy hakkını elde ederek işçilerin çalışma ve yaşama koşullarını iyileştirmektir. Bunun için özel olarak Bismarck'ın ve genel olarak Alman devletinin yayılmacı politikalarına destek verilebilirdi. Diğer bir deyişle, sosyalizm amacı yalnızca Alman halkı için önemliydi; bu amaca ulaşabilmek için başka halkların ezilmesi veya sömürülmesi mümkündü. Sınıfsız ve sömürsüz bir dünyanın yaratılması gibi bir nihai amaç yoktu. Bu kesimin "sosyalistliği" yalnızca kendi halkına yarayacaktı; bu anlayışı savunanlar evrensel değerleri değil, kendi çıkarlarını düşünüyordu.

İkinci çizgi, bilimsel sosyalizmi veya Marksizm idi. Nihai amaç, sınıfsız ve sömürsüz bir dünyanın kurulmasıydı. Bu amaca ulaşmada işçi sınıfının kapitalizme karşı mücadelesi önemli bir mevzi oluşturuyordu. İşçi sınıfı, devleti ele geçirecek ve üretim araçlarını ortak mülkiyete geçirecek, sömürüyü önleyecekti. Ancak bu mücadele enternasyonalist bir çizgide yürüyecek, gerektiğinde sömürge halklarının bağımsızlık mücadelesinin gücü de bu sürece katılacaktı. Proletarya diktatörlüğü de sınıfsız ve sömürsüz bir dünyaya doğru ilk adımdı.

1875 yılında Gotha Kongresinde Lassalle'ci anlayış hâkim çıktı.

1891 Erfurt Kongresinde Marx'ın politikası hâkim oldu.

Bu iki çizgi arasındaki mücadele, Alman Sosyal Demokrat Partisi'nin 1959 Kongresinde kesin olarak Lassalle'ci anlayışın zaferiyle sonuçlandı. Almanya sosyal demokrat hareketinin 150 yıllık tarihinde, Lassalle galip çıktı; Marx'ı yendi.

Almanya Sosyal Demokrat Partisi, 1912 seçimlerinde yüzde 34,8 oranında oy aldı.

1914 yılında üye sayısı 1,1 milyondtu. İtalyan Sosyalist Partisi, 1913 seçimlerinde yüzde 22,8 oranında oy aldı. Fransız Sosyalist İşçiler Partisi Federasyonu, 1914 seçimlerinde yüzde 16,8 oranında oy aldı. İngiliz İşçi Partisi'nin 1910 Ocak seçimlerindeki oy oranı ise yüzde 7,0 düzeyindeydi.

SOSYAL DEMOKRASİNİN ÜÇÜNCÜ AŞAMASI: EMPERYALİZME DESTEK

Alman İmparatorluğu 1871 yılında kuruldu. Almanya, hemen sömürgeler elde etmek için, yayılmacı bir politika izlemeye başladı. Bu yayılmanın, kısa vadede Alman işçilerine de yarar sağlayacağına inanılıyordu.

Almanya'nın sömürgeciliği 1884 yılında başladı. 1901 yılında yayımlanan bir Amerikan raporuna göre, bu tarihte Almanya'nın sömürgelerinin çoğu Afrika'daydı ve toplam alanı 1 milyon mil kare idi. Bu topraklarda 14,7 milyon kişi yaşıyordu. Bu sömürgelerin en önemlileri, 1884 yılında sömürgeleştirilen Togoland ve Kamerun'du. Ayrıca Alman Güneybatı Afrikası ve Alman Doğu Afrikası da önemliydi.⁷

Bir başka kaynakta 1913-1914 yıllarında Alman sömürgelerinin 1,1 milyon mil kare olduğu belirtiliyordu. Bu topraklarda bu tarihte 12,9 milyon yerli yaşıyordu.⁸

19. yüzyılın sonlarına doğru Alman sosyal demokrasisi ana hatlarıyla Marksist bir çizgi izliyordu. Alman Marksistlerinin Alman sömürgeleriyle en ufak bir ilgisi bile yoktu. Sömürgeleri, kamu maliyesi üzerinde bir yük olarak görüyorlardı.⁹

Almanya Sosyal Demokrat Partisi'nin önderi August Bebel, Almanya Parlamentosu'nda 26 Ocak 1889 günü yaptığı konuşmada Almanya'nın Alman Doğu Afrikası adı verilen

bölgedeki sömürgecilik faaliyetlerine karşı çıktı. Bu bölgede yapılan vahşete karşı yerli halk 1888 yılı ağustos ayında ayaklanmıştı. Alman hükümeti bu ayaklanmayı bastırmaya çalışıyordu. A.Bebel, Alman halkının sömürgecilik maceralarına karşı olduğunu ileri sürdü. Afrika halkını mümkün olan en yoğun biçimde sömürebilmek amacıyla Alman İmparatorluğu'nun hazinesinden, vergi ödeyen halkın ceplerinden milyonlar harcanacağını ve bunun da yalnızca Doğu Afrika Şirketi'nin sömürsünün devamını amaçladığını belirtti.

Alman sosyal demokratlarının sömürgelerin bağımsızlık kazanması gibi bir anlayışları da bulunmuyordu. Ancak emperyalist döneme geçişle birlikte, Alman sosyal demokrasisi Bernstein revizyonizminin etkisi altına girdi ve sömürge sistemini savunmaya başladı.

Bernstein'a göre, "üstün" uygarlıkların, "aşağı"dakiler üzerinde bazı hakları bulunuyordu. Sömürgecilik, sosyalistler tarafından sürdürülürse, "uygarlaştırıcı" bir etki yaratabilirdi. Ayrıca, sömürgelerin işçi sınıfına zarar verdiği iddiası da doğru değildi.¹⁰

Bernstein, Engels'in 1895 yılında ölümünün ardından, 1899 yılında yayımlanan Evrimci Sosyalizm kitabında şöyle diyordu: "Alman sosyal demokrasisinin Alman İmparatorluğu'nun sömürge politikasından korkacağı bir şey yoktur. (...) Tropik bölgelerin Avrupalılar tarafından işgal edilmesinin yerlilerin hayattan aldıkları zevke zarar vermesi gerekmez ve bugüne kadar genellikle de böyle olmamıştır. Ayrıca, vahşilerin işgal ettikleri topraklar üzerinde yalnızca koşula dayalı bir haklarının olduğu kabul edilebilir. Daha yüksek uygarlık nihai olarak daha yüksek bir hak iddiasında bulunabilir."¹¹

Almanya'da sosyalist solun sömürgeler konusuna yaklaşımındaki çarpıklık, Almanya Sosyal Demokrat Partisi'nin 1891 yılındaki Erfurt Kongresi'nde kabul edilen programında da görülmektedir. Programın girişinde şöyle

denilmektedir: "Kapitalist bir üretim biçiminin bulunduğu tüm ülkelerde işçi sınıflarının çıkarları aynıdır. (...) Buna göre, işçi sınıfının kurtuluşu, tüm uygar ülkelerin çalışanlarının eşit biçimde dahil olacağı bir çalışmadır." ²²

Alman emperyalizminin 1890'lı yıllardaki başarıları ve bu politikanın Alman işçi sınıfına olumlu yansımaları, Almanya Sosyal Demokrat Partisi içinde daha "gerçekçi" bir akımı geliştirdi. Bu akımın ilk aşamasındaki önder, Eduard Bernstein idi. 1895 yılına kadar Marksizm'in önde gelen ideologlarından olan Bernstein, Engels'in 1895 yılında ölümünden sonra Marksizm'i açıkça sorgulamaya başladı.

Emperyalist ülkelerin işçi sınıfları bu süreçte evcilleştirilince, işçilerin desteğini almaya çalışan siyasal akımlar da reformistleşti, revizyonistleşti. Ancak 19. yüzyılın sonunda Alman işçi sınıfını kapitalizmin savunucusu haline getirenler, revizyonist Eduard Bernstein ve daha sonra Karl Kautsky değildi. Alman kapitalizmi, Alman işçi sınıfına emperyalist sömürü sayesinde kapitalizm çerçevesinde sağladığı olanaklarla, onları evcilleştirdi; evcilleşmiş işçilerin desteğini almak isteyen Almanya Sosyal Demokrat Partisi de reformistleşti, revizyonistleşti. Avrupa işçi sınıflarını "melun Kautsky" aldatmadı; evcilleşmiş Avrupa işçi sınıfları, Marksist Kautsky'yi "melun" yaptı. Bu süreç, Avrupa'nın emperyalist ülkelerinin tümünde yaşandı.

Almanya Sosyal Demokrat Partisi içinde revizyonizmin mihenk taşı veya turnusol kâğıdı, emperyalizm konusunda takınılan tavır oldu. Sömürgeciliği ve emperyalizmi savunanlar veya bunlara karşı hoşgörülü davrananlar Marksizm'den uzaklaşırken, Marksizm'i savunanlar sömürgeciliğe ve emperyalizme karşı çıktı.

Bernstein, Almanya Sosyal Demokrat Partisi'nin temel görüşlerinden biri olan kapitalizmin krizlerle kendiliğinden çökeceği anlayışına karşı çıktı. Kapitalizmin ulaştırma

ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeden yararlanarak, kredi sistemini geliştirerek ve yeni teknolojiler kullanarak kendisini yenileyebileceğini ileri sürdü. İşçilerin çalışma ve yaşama koşullarındaki olumlu gelişmelere işaret etti. Kapitalizmin öyle görünebilir bir gelecekte çökmesinin söz konusu olmadığını ileri sürdü. Bernstein, "işçi sınıfı" anlayışı yerine "sivil toplum" anlayışını da savunuyordu.

Bernstein görüşlerini 1896 yılı sonbaharından itibaren makaleler biçiminde yayınlamaya başladı. Bu makalelerde devletin niteliğinin değiştiğini, sosyalist ilkelerin yaygınlaştığını ve sosyalizme giden yolun demokrasiden geçtiğini ileri sürdü. Bernstein, işçi sınıfı ile sermayedar sınıf arasında bir "geçici anlaşma" (modus vivendi) önerdi.

Bernstein'i destekleyenlerden biri de ünlü bir sosyal demokrat avukat ve milletvekili olan Wolfgang Heine idi. O da liberallerle diyalogu ve bazı hakların tanınması karşılığında askeri harcamaların desteklenmesini savunuyordu.

Almanya Sosyal Demokrat Partisi bu konuları 31 Ekim 1898 tarihinde Stuttgart'ta toplanan kongresinde ele aldı. Bu kongrede, partinin bir halk partisi değil, "proletaryanın partisi" olduğu anlayışı teyid edildi. Wolfgang Heine'nin bazı haklar karşılığında Almanya'nın silahlanmasının desteklenmesi önerisi reddedilerek, geçmişten beri süregelen daimi ordunun tasfiyesi ve milis güçlerinin oluşturulması politikası tekrar onaylandı. Partinin nihai amacının siyasal gücün ele geçirilmesi ve kapitalist düzenin yıkılması olduğu tekrar vurgulandı. Bu tartışmalarda Karl Kautsky de Rosa Luxemburg ve Bebel'le birlikte Bernstein'in karşısında açık ve net bir tavır aldı.

Bernstein'in revizyonist tezlerinin ortaya çıkması, Almanya'daki anti-sosyalist yasa döneminde İngiltere'de yaşamış olması ve bu süreçte Fabian Derneği ile ilişki kurmasına bağlayanlar vardır. Ancak belirleyici olan Alman

işçi sınıfının yönetimleridir. Fabian Derneği'nin etkisi, Bernstein'in daha "gerçekçi" olmasına katkı biçimindedir.

EAnderson Almanya'da yaşanan süreci şöyle özetliyordu: "İşçiler, bir süreç içinde, zincirlerinden başka kaybedebilecekleri çok daha fazla şeyleri olduğunu kavramaya başladılar. (...) Sosyalist düşünce dünyasında ise bu duygu Eduard Bernstein'in 'revizyonizm'inde ifadesini buldu. (...) Bernstein, özellikle, kapitalizmde işçi sınıfının payına düşenin sürekli olarak kötüleştiği ve kapitalist toplum düzeninin felaket biçiminde bir çöküntüye doğru gittiği düşüncesine karşı çıktı. (...) Savaş öncesi dönemin Alman işçi hareketiyle, Bernstein'in 'revizyonizm'inin, Karl Marx'ın uzlaşmazlığı ve Komünist Manifesto'nun devrimci coşkusundan çok daha fazla bir uyum içinde olduğu konusunda fazla bir kuşku duyulamaz."¹³

Almanya Sosyal Demokrat Partisi'nin Hanover Kongresi'nde de gündemin birinci maddesi Bernstein idi. Beş günlük kongrenin üç gününde Bernstein'in tezleri tartışıldı ve sert bir biçimde reddedildi. Kautsky bu kongrede de Bernstein'in karşısında açık tavrı aldı. Ancak Bernstein, partiden istifa etmedi ve hatta Alman meclisine sosyal demokrat milletvekili olarak seçildi.

1896-1914 dönemi kapitalizmin büyüme yıllarıydı. Bu dönemde emperyalist ülkelerin hâkim sınıfları demokratik hak ve özgürlüklere daha büyük bir hoşgörüyle yaklaşabiliyordu, üstelik işçi sınıflarının gerçek ücretleri artmış, çalışma ve yaşama koşullarında da önemli iyileşmeler sağlanmıştı. Bu süreçte bu ülkelerin işçi sınıflarının emperyalist politikaları ve devletleri desteklemesi sağlandı. İyileşen koşullar, milliyetçiliğin işçi sınıfı içinde maddi bir dayanak bulmasına katkıda bulundu. Bu durum, işçi sınıflarının kendi ülkelerinin emperyalist politikalarını desteklemesini getirdi.

Almanya Sosyal Demokrat Partisi, Alman işçi sınıfının sendikalarda örgütlü kesiminin yaklaşık 1900 yılında kapitalist sistemle uzlaşmasına karşı, devrimci çizgisini, en azından program ve söylem düzeyinde, 1914 yılına kadar sürdürdü.

Bernstein ve bazı arkadaşlarının "gerçekçi" revizyonist görüşleri Almanya Sosyal Demokrat Partisi'nin 1903 yılında Dresden'de gerçekleştirilen kongresinde ayrıntılı olarak tartışıldı. August Bebel ve Karl Kautsky yaptıkları konuşmalarda revizyonizme karşı açık ve sert bir tavrı aldılar.

1903 Dresden Kongresi'nde bu konuda kabul edilen karar şöyleydi:

"Kongre, geçmişte izlediğimiz ve sınıf mücadelesi düşüncesinden türetilmiş, sınanmış ve başarılı taktikler çizgisini, düşmanlarımızın yenilmesiyle siyasal iktidarın fethedilmesi yerine mevcut düzene tavizler verme politikasını geçirmeye çalışarak değiştirmeye yönelik revizyonist çabaları en kararlı bir biçimde lanetler."

"Bu revizyonist taktikler, günümüzde kelimenin tam anlamıyla devrimci olan partimizin karakterini, kaçınılmaz olarak, mevcut burjuva toplumunun yerine en hızlı bir biçimde sosyalist bir toplumu geçirmeye çalışan bir hareketten, burjuva toplumunda reform yapmakla yetinen bir gruba dönüştürecektir."

"Kongre, bu nedenle, partide bulunan revizyonist eğilimlerin tersine, sınıflar arasındaki zıtlışmanın azalmayıp sürekli olarak arttığı inancını savunmaktadır."

Kongre'nin kararında Sosyal Demokrat Partisi'nin "burjuva toplumunda hükümet gücünde bir pay elde etmek için çabalayamayacağı" vurgulandı.

Kongre, ayrıca, "burjuva partilerle iş birliğini kolaylaştırmak amacıyla, sınıflar arasında var olan ve sürekli olarak artan zıtlaşmayı gizlemeyi amaçlayan tüm çabaları lanetledi."¹⁴

Alman, İngiliz ve Fransız işçi sınıflarının sömürgeler sorununa bakışı konusunda güvenilir ve kapsamlı bir çalışma, Fritjof Tichelman'ın "Sosyalist 'Enternasyonalizm' ve Sömürge Dünyası" makalesidir.¹⁵

Tichelman'ın belirttiğine göre, Almanya Sosyal Demokrat Partisi içinde sömürgecilik karşıtı güçlü bir eğilim vardı. Ancak, Almanya güçlenip yayılmacılığa başlayınca, farklı sesler ortaya çıkmaya başladı. "Almanya'nın, siyasal, ekonomik ve kültürel gücüne gerçekten uyan bir sömürge imparatorluğu yaratma hakkı" bir süreç içinde kabul edildi. Birinci Dünya Savaşı öncesinde ise "inanmış reformist çoğunluk, Almanya'nın sömürge imparatorluğunun yeniden canlandırılması talepleri de dahil olmak üzere, saldırgan bir savaş çabasını koşulsuz olarak desteklemeye başlamıştı."¹⁶

Benzer bir değerlendirme, Gottfried Mergner tarafından da yapılmaktadır. Mergner şöyle demektedir: "Alman işçi hareketinin enternasyonalizmi, sömürgecilik karşıtlığını içermiyordu. 'Uygar' dünyanın (yani, Avrupa'nın endüstrileşmiş uluslarının) insanın gelişiminin en üst noktasını oluşturduğu varsayımı, Alman işçi hareketinin temsilcilerinin 'vahşilerle' (yani, Avrupa sömürgeciliği tarafından ezilen halklarla) dayanışma içine girmesini önlüyordu."¹⁷

"Emperyalizm, çatışma durumlarında daima örgütlü işçilerin ulusal dayanışmasına güvenebiliyordu." Almanya Sosyal Demokrat Partisi'nin önderi August Bebel, Alman Parlamentosu'nda yaptığı konuşmada, sömürgelerde ilgili bilgisinin olmadığını söyleyebiliyordu. 1912 yılına kadar, Afrika sömürgelerinin halklarıyla Alman Sosyal Demokrasisi birbirini tanııyordu.¹⁸

Alman işçileri için "dayanışma, yalnızca kendileriyle eşit olanlar arasında mevcuttu."¹⁹ Alman işçi sınıfının temsilcileri Alman Parlamentosu'nda yaptıkları konuşmalarda, sömürgelerin getirisinin düşüklüğünden ve sömürgelere yapılan büyük devlet harcamalarından yakınıyorlardı.²⁰

Alman sendikalarının uluslararası dayanışmasında ise, sömürgelerdeki siyah işgücünün maruz kaldığı acımasız sömürü sistemini sendikal yardımla değiştirme çabaları yer almıyordu. "Sömürgelerdeki uygarlaşmamış kişilerle birliktelik" mümkün değildi.²¹ Alman Güneybatı Afrika'sı'nda 1903 yılında bazı kabileler isyan etti. İsyanın bastırılmasında büyük vahşet uygulandı. Alman Doğu Afrika'sı'nda da isyanlar oldu. Bu zulme Alman işçi sınıfının tepkisi çok sınırlı ve etkisiz kaldı.

Almanya Sosyal Demokrat Partisi'nin ve Alman sendikalarının bu tavrı, "enternasyonalizme ihanet" olsa bile, Alman işçi sınıfına ihanet değildi.

Alman işçi sınıfının kısa ve orta vadeli çıkarları, Alman emperyalizminin yanındaydı. Alman sosyal demokratları ve sendikacıları da Alman işçi sınıfının kısa ve orta vadeli çıkarları doğrultusunda hareket ediyordu. Karl Kautsky'ye göre, Almanya Sosyal Demokrat Partisi, "devrimciydi, ancak devrim yapan bir parti değildi."

İngiltere'de sosyal demokrasi daha başından itibaren sermayedar sınıfın ve emperyalizmin destekçisi olarak ortaya çıktı. Emperyalizme açık destek vermede öncülük, İngiltere'deki sosyal demokrat Fabian Derneği'nindir.

1883 yılında kurulan Fabian Derneği demokratik sosyalist bir çizgideydi; ancak sömürgeciydi ve emperyalizmi savunuyordu. Hatta "Fabian emperyalizmi" diye bir kavram bile doğmuştu. İngiliz İmparatorluğu'nun sömürgelere uygarlık götüreceğini iddia

ediyordu. Bu görüşün en etkili savunucusu Bernard Shaw idi.

1902 yılının sonlarında Fabian Derneği'nin kurucularından Sidney ve Beatrice Webb, Sosyal Emperyalist Parti adıyla bir örgüt oluşturmak amacıyla bir dernek kurdular; ancak bu girişim sonuçlanmadı.

Fabian Derneği ve daha sonraki yıllarda Fabian Derneği'nin de katkısıyla kurulan İşçi Partisi tipik sosyal demokrat bir örgüttü. Sömürgeciliği ve emperyalizmi (söylenmiş ve uygulamada) destekliyordu. Daha sonraki yıllarda iktidara geldiği dönemlerde de emperyalizmin en büyük destekçisi ve uygulayıcısı oldu.

Sosyal demokrat veya sosyalist partilerin veya işçi partilerinin uluslararası düzeyde işbirliği ve eşgüdüm merkezi olarak etkinlik gösteren II. Enternasyonal de, Avrupa işçi sınıflarının kendi emperyalist ülkelerinin devletleriyle uzlaşmalarına ve şovenleşmelerine karşın, enternasyonalist bir söylemi 1914 yılına kadar sürdürdü.

Almanya Sosyal Demokrat Partisi'nin başkanlığını 1892 yılından 1913 yılına kadar August Bebel üstlendi. August Bebel'in 1913 yılında ölümünün ardından bu göreve, 473 oyun 433'ünü alan Friedrich Ebert getirildi. F. Ebert bu görevi 1919 yılına kadar üstlendi.

Almanya Sosyal Demokrat Partisi'nin milliyetçi çizgisine karşı çıkanlar, Rosa Luxemburg ve Karl Liebknecht'in önderliğinde 1 Ocak 1916 tarihinde Enternasyonal Grup'u oluşturdu. Bu yapılanma içinde yer alanlar, 1917 yılı ocak ayında partiden atıldı. Bu grup, bunun üzerine 1917 yılı Nisan ayında Alman Bağımsız Sosyal Demokrat Partisi'ni kurdu.

Almanya Sosyal Demokrat Partisi Başkanı F. Ebert 1918 yılında Almanya başbakanlığına (şansölyeliğine) atandı. Almanya'da işyerlerinde oluşan işçi komiteleri öncülüğünde gerçekleşen

1918 Devrimi sırasında muhafazakâr kesimlerle işbirliği yaptı; askerlerle ve sağcı milis güçleriyle birlikte çalıştı. Ebert'in başında bulunduğu hükümet çeşitli bölgelerdeki ayaklanmaları bastırdı. 15 Kasım 1918 tarihinde de ADGB (Genel Alman Sendikalar Birliği) ile Alman işveren örgütleri arasında bir anlaşma imzalandı. Sendikaların kendi kontrolleri dışında ve hatta sendikacılara karşı yükselen ihtilalci dalganın yenilmesi ve bu anlaşma, sendika yönetimleri tarafından bir zafer olarak kutlandı.

1919 yılı ocak ayındaki Spartakist ayaklanmasının bastırılmasında ve Rosa Luxemburg ile Karl Liebknecht'in sağcı milisler tarafından öldürülmesinde F. Ebert de suçlandı.

F. Ebert 11 Şubat 1919 tarihinde Alman Cumhuriyeti'nin geçici cumhurbaşkanlığına getirildi. Yeni anayasanın kabulünden sonra da 21 Ağustos 1919 tarihinde cumhurbaşkanı oldu.

1919 yılında Ulusal Kurtuluş Savaşımız başlarken gelişmiş kapitalist ülkelerdeki sosyal demokrat veya sosyalist örgütler, bu ülkelerin işçi sınıflarının kısa vadeli çıkarları ve tercihlerine uyarak, emperyalizmi destekliyordu.

Emperyalist ülkelerdeki bu anlayış, uluslararası sendikal örgütlere ve uluslararası siyasal yapılara da yansıyor.

20. yüzyılın başlarında gelişmiş kapitalist ülkelerdeki sendikal merkezlerin üst örgütü olan Uluslararası Sendikalar Federasyonu (IFTU) 1901 yılında kuruldu; Birinci Dünya Savaşı sürecinde dağıldı, 1919 yılında gerçekleştirilen Amsterdam Kongresiyle yeniden oluşturuldu. Uluslararası Sendikalar Federasyonu, sosyal demokratların yönetimi altında faaliyet gösterdi ve 1932 yılına kadar üretim araçları üzerinde toplumsal mülkiyeti savundu.

Bu örgütün 1921-1939 döneminde yayımlanmış olan dergi (The International Trade Union Movement, Review of the International Federation of Trade Unions) ve bu örgütün

tarihine ilişkin yayımlanmış kitaplarda da 1919-1922 döneminde Anadolu'da verilen bağımsızlık mücadelesine ilişkin bir destek söz konusu değil.

İkinci Enternasyonal 1914 yılında dağıldı. 1919 yılında sosyal demokrat partilerin bir bölümü Berne Enternasyonal'ini oluşturdu. 1921 yılı şubat ayında da Viyana Birliği veya İki Buçukuncu Enternasyonal diye bilinen örgütlenme gerçekleştirildi. Bu iki örgütlenme 1923 yılı mayıs ayında Emek ve Sosyalist Enternasyonal'i kurdular. Günümüzdeki Sosyalist Enternasyonal'in atası bu örgüttür. Bu örgütlenmeler Anadolu'daki Kurtuluş Savaşı'nı görmezden geldi; bu örgüte üye sosyal demokrat partiler kendi emperyalist ülkelerinin devlet ve sermaye politikalarını desteklediler.

OSMANLI'DA SOSYAL DEMOKRASİ VE ATATÜRK

CHP'nin 1946 yılına kadarki belgelerinde "sosyal demokrasi" kavramı yoktur. Atatürk döneminde CHP'nin ideolojisi olarak "Kemalizm" gösteriliyordu.

Cumhuriyet Halk Partisi'nin 14.6.1943 tarihinde toplanan VI. Büyük Kurultayı'nda kabul edilen CHP Programı'nın Giriş bölümü de şöyleydi: "Cumhuriyet Halk Partisinin programına temel olan ana fikirler, inkılâbımızın başlangıcından bugüne kadarki fiiliyat ve tatabikatta aşikârdır. Yalnız birkaç sene için değil istikbale de şamil olan tasawurlarımızın ana hatları burada toplu bir halde yazılmıştır. Partiye esas olan bütün bu prensipler Kemalizm yoludur."²²

İstanbul'da 23 Aralık 1918 tarihinde Sosyal Demokrat Fırkası kuruldu. Partinin önderi Dr.Hasan Rıza idi. Partinin genel sekreteri, Yorgi Zaferaki isimli bir Rum'du. Parti, ABD Devlet Başkanı Wilson'un emperyalist çıkarları koruyan ilkelerine bağlı olduğunu açıklıyordu. Sosyal Demokrat Fırkası'nın 1922 yılında dağıldığı ve büyük olasılıkla kapatıldığı biliniyor.

Dr.Hasan Rıza, 1924 yılında Sosyal Demokrat Fırkası'nı yeniden kurmak istedi. Bakanlar Kurulu'nun 13 Mayıs 1925 tarihli kararında, Sosyal Demokrat Fırkası'nın geçmişten yasaklandığı ve yeniden faaliyete geçmesine izin verilmediği belirtiliyor. Bu Bakanlar Kurulu kararında Gazi Mustafa Kemal'in de imzası bulunmaktadır. Bakanlar Kurulu kararında şöyle deniyordu:

"Mevzuat ve hali hazır kanunlarımızın esasına aykırılık ve memleketin emniyet ve asayişini ihlale cüret ve muzır maksatlar ve yasaklanmaların takibi gibi sebeplerden dolayı fesh edilen herhangi bir fırkanın, tekrar aynı unvan ve maksat ile kurulup gelişmesi, memleket idare ve siyasetine ters olduğundan ewelce fesh olunmuş ve tekrar tesis ve ihyası için tesis edenter tarafından müracaat edilmiş Sosyal Demokrat Fırka'nın yeniden teşkili men edilmiştir."²³

Hasan Rıza 31 Mayıs 1926'da Sosyalist Enternasyonal'e bir mektup gönderdi. Para yardımı talebinde bulundu. Hasan Rıza 1930 yılında Sosyal Demokrat Fırkası'nı kurmak için yeniden izin istedi. Kendisine yine izin verilmedi.

SONUÇ

İşçilerin kapitalizmin yarattığı olumsuzluklara karşı siyasal bir çıkış hareketi olarak başlayan sosyal demokrasi, gelişiminin ikinci evresinde bilimsel sosyalizmi (Marksizm) benimsedi. Ancak gelişmiş kapitalist ülkelerin hükümetlerinin işçilerin desteğini almak amacıyla uyguladıkları politikalar, işçileri kapitalist sistemle bütünleştirdi; bir dönem kapitalizmin mezar kazıcısı olarak nitelenen bu toplumsal sınıfı, kapitalizmin ve emperyalizmin destekçisi haline dönüştürdü. Bu dönüşüm, sosyal demokrasinin çizgisine de yansıdı ve gelişiminin üçüncü aşamasında, sosyal demokrasi de emperyalizmin destekçisi oldu. Bu

üçüncü aşamada, 1919 yılında Ulusal Kurtuluş Savaşımız başlarken ve savaş süresince, gelişmiş kapitalist ülkelerdeki sosyal demokrat siyasal örgütler ve işçi örgütleri (ulusal ve uluslararası sendikalar), kendi hükümetlerinin emperyalist politikalarını destekliyorlardı ve Anadolu'daki bağımsızlık mücadelesine en küçük bir destekte bulunmadılar. Aynı dönemde İstanbul'da kurulan sosyal demokrat parti de kurtuluş umutlarını emperyalizme bağlamıştı ve kurtuluş mücadelesine destek vermedi. Mustafa Kemal Paşa da Sosyal Demokrat Fırkası'na karşı tavrı aldı.

KAYNAKÇA

1. Landauer, C., *European Socialism, A History of Ideas and Movements, From the Industrial Revolution to Hitler's Seizure of Power, Volume 1, From the Industrial Revolution to the First World War and Its Aftermath*, University of California Press, Berkeley, 1959, s.232-233. Ayrıca bkz. Lassalle, F., *The Workingman's Programme, An Address by Ferdinand Lassalle*, International Library, New York, 1899.
2. Almanya'da sosyal demokrat harekete ilişkin belgeler, "German History in Documents and Images" isimli siteden indirilmiştir: <http://germanhistorydocs.ghi-dc.org/>.
3. Landauer, C., a.g.k., 1959, s.251-252.
4. Engels, F., "Letter to ABebel," Marx-Engels, *Selected Works, Vol.3*, s.31-37.
5. Eley, G., *Forging Democracy, The History of the Left in Europe, 1850-2000*, Oxford University Press, New York, 2002, s. 63.
6. Engels, F., "A Critique of the Draft Social-Democratic Programme of 1891," Marx-Engels, *Selected Works, Vol.3*, Progress Pub., Moskova, 1973, s.429.
7. Austin, C.P., *Colonial Administration, 1800-1900, Methods of Government and Development Adopted by the Principal Colonizing Nations in their Control of Tropical and Other Colonies and Dependencies*, Treasury Department, Washington, D.C., 1901, s.2845.
8. Townsend, M.E., *The Rise and Fall of Germany's Colonial Empire, 1884-1918*, Howard Fertig, New York, 1966, s.265-266.
9. Mergner, G., "Solidarität mit den Wilden? Das Verhältnis der deutschen Sozialdemokratie zu den afrikanischen Widerstandskämpfern in den ehemaligen deutschen Kolonien: Um die Jahrhundertwende," Holthoorn, F.v. - Linden, M.v.d., *Internationalism in the Labour Movement, 1830-1940*, Cilt 1, E.J.Brill, 1988, s.68-86.
10. Ponomarev ve diğerleri, *The International Working-Class Movement, Problems of History and Theory, The Working-Class Movement in the Period of Transition to Imperialism (1871-1904)*, Cilt 2, Progress Publishers, Moscow, 1981, s.531-532.
11. Bernstein, *Evolutionary Socialism, 1899*, www.marxists.org/reference/archive/berstein/works/1899/evsoc/index.htm. Bernstein'in sömürgecilikle ilgili görüşleri konusunda ayrıca bkz. Steger, M.B., *The Quest for Evolutionary Socialism, Eduard Bernstein and Social Democracy*, Cambridge University Press, New York, 1997, s.205-211.
12. Russell, Bertrand, *German Social Democracy, George Allen and Unwin Ltd, London, (İbaski, 1896) 1965*, s.139.
13. Anderson, E., *Hammer or Anvil, The Story of the German Working-Class Movement*, Oriole Editions, New York, 1973, s.11, 12. Bu konuda ayrıca bkz. Russell, B., *Freedom versus Organization 1776 - 1914*, Unwin Books, Londra, 1965, s.179.
14. Landauer, C., a.g.k., 1959, s.359.
15. Tichelman, F., "Socialist 'Internationalism' and the Colonial World, Practical Colonial Policies of Social Democracy in Western Europe Before 1940 with Particular Reference to the Dutch SDAP," Holtman, F.v. - Linden, M.v.d., *Internationalism in the Labour Movement 1830-1940*, Cilt 1, E.J.Brill, Leiden, 1988, s.87-108.
16. Tichelman, F., a.g.y., 1988, s.100-101.
17. Mergner, G., a.g.y., 1988, s.68.
18. Mergner, G., a.g.y., 1988, s.70.
19. Mergner, G., a.g.y., 1988, s.72.
20. Mergner, G., a.g.y., 1988, s.76.
21. Mergner, G., a.g.y., 1988, s.79.
22. Cumhuriyet Halk Partisi Program ve Nizamname, Ankara, 1943, s.3.
23. İlerî Hasan, *Türkiye'de Sosyal Demokrasi, 1908-1998*, s.44-45.